

Angela-Corina Cristoreanu

Strategii de comunicare ale elevilor în mediul online

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2022

Colecția UNIVERSITAS
Coordonator:
Prof. univ. dr. habil. Oliviu Felecan

Referenți științifici:
Prof. univ. dr. Alexandru Gafton
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Conf. univ. dr. Elena-Camelia Zăbavă
Universitatea din Craiova

DTP și copertă:
Editura Mega

Redactor:
Robert Cincu

© Angela-Corina Cristoreanu, 2022

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CRISTOREANU, ANGELA-CORINA
Strategii de comunicare ale elevilor în mediul online / Angela-Corina
Cristoreanu. – Cluj-Napoca: Mega, 2022
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-606-020-547-0
I. Felecan
81

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS

MULȚUMIRI.....	11
PREFAȚĂ.....	13

PARTEA I. STRATEGII DE COMUNICARE. CADRUL TEORETIC

CAPITOLUL I. INTRODUCERE.....	19
1.1. Obiectul și structura cercetării.....	19
1.2. Semnificația demersului investigativ.....	21
1.3. Observații referitoare la cadrul teoretic și metodologic.....	21
1.3.1. Metodologia de cercetare.....	21
1.3.2. Metodologia de constituire a corpului. Dificultăți și limite.....	22
CAPITOLUL AL II-LEA. PERSPECTIVE TEORETICE ASUPRA CONCEPTULUI DE COMUNICARE.....	23
2.1. Preliminarii.....	23
2.2. Elemente definitorii ale comunicării. Observații etimologice și semantice.....	25
2.3. Elementele structurale ale comunicării.....	26
2.4. Tipologii, forme, perspective și modele de referință ale comunicării. Repere teoretice.....	28
2.4.1. Sistematizarea paradigmelor comunicării din perspectiva lui Fiske (școala-proces, școala-semiotică).....	29
2.4.2. Orientări teoretice de referință în studiul comunicării.....	31
2.4.2.1. Modelul informațional.....	36
2.4.2.2. Modelul constructivist.....	37
2.4.2.3. Modelul semiotic.....	39
2.4.2.4. Modelul pragmatic.....	39
2.5. Teorii ale limbajului.....	41
2.6. Comunicarea educațională.....	43
2.6.1. Specificul situației de comunicare în mediul școlar.....	43
2.6.2. Comunicarea în mediul școlar: tipuri, forme, funcții.....	44

2.6.3. Comportamentul verbal în mediul școlar	46
2.6.3.1. Preliminarii.....	46
2.6.3.2. Eficiența strategiilor de comunicare în învățare. Studiu de caz.....	51
2.6.4. Comunicarea mediată de calculator (CMC). Instrumente și concepte din cyberpsihologie: identitate cibernetică, cyberpoliteness, netiquette, teoria oglinzii. Implicații și repere teoretice.....	59
2.7. Aspecte teoretice fundamentale privind conceptul de strategie de comunicare. Privire de ansamblu în bibliografia domeniului.....	65
2.7.1. Conceptul de strategie. Incursiune etimologică și lexicografică	65
2.7.2. Categorii generice de strategii comunicative.....	66
2.7.3. Viziunea lui Charaudeau asupra comunicării: <i>contractul și strategia comunicativă</i>	67

PARTEA A II-A. ANALIZA STRATEGIILOR DE COMUNICARE ÎN MEDIUL ONLINE

CAPITOLUL AL III-LEA. STRATEGII DE COMUNICARE ÎN MEDIUL ONLINE.....	73
---	----

3.1. Strategii de inițiere a interacțiunilor lingvistice pe platforme de socializare: <i>salutul</i> – act lingvistic între clișeu și inovație.....	73
3.1.1. Considerații generale.....	73
3.1.2. Obiectivele și ipotezele cercetării	74
3.1.3. Corpusul și metodologia de analiză.....	75
3.1.4. Precizări terminologice.....	75
3.1.5. Analiza corpusului. Abordarea pragmatică.....	77
3.1.6. Tipologia formulilor de adresare.....	78
3.1.7. Concluzii.....	84
3.2. Strategii de comunicare rutinizate pentru situații specifice. Acte verbale expresive: urări aniversare.....	86

CAPITOLUL AL IV-LEA. ACTUL PORECLIRII ÎN MEDIUL ȘCOLAR CA STRATEGIE DENOMINATIVĂ NEOFICIALĂ.....	90
--	----

4.1. Preliminarii. Poreclele – între ludic și agresivitate.....	90
4.2. Obiectivele demersului investigativ	92
4.3. Metodologie și corpus.....	93
4.4. Clasificarea poreclelor analizate.....	93
4.4.1. Criterii lexicale	93
4.4.2. Criterii semantice	94
4.4.3. Criterii socioculturale.....	96
4.4.4. Criterii statistice.....	97
4.4.5. Criterii sociolingvistice.....	97
4.5. Ludicul și agresivitatea în cazul poreclelor din mediul școlar.....	99
4.6. Considerații finale.....	100

CAPITOLUL AL V-LEA. ARGOUL – STRATEGIE DE COMUNICARE MULTIFUNCȚIONALĂ: IDENTITARĂ, CRIPTICĂ, LUDICĂ.....	103
5.1. Argoul – considerații generale (definire, particularități, o imagine globală).....	103
5.2. Trăsăturile distinctive ale argoului.....	105
5.3. Argoul – o perspectivă diacronică.....	106
5.4. Argoul – o perspectivă sincronică.....	107
5.5. Etimologia termenului <i>argou</i>	108
5.6. Delimitări conceptuale.....	109
5.7. Funcțiile argoului.....	110
5.8. Mecanisme de formare ale argoului.....	112
5.9. Argoul școlar – în bibliografia domeniului: direcții de cercetare, teorii, tipologii.....	113
5.10. Tipologia argoului în mediul școlar.....	117
5.10.1. Obiectivele și premisele cercetării.....	117
5.10.2. Corpusul.....	118
5.10.3. Metodologia.....	119
5.10.4. Concluzii.....	137
 CAPITOLUL AL VI-LEA. TABUUL – STRATEGIE COMUNICATIVĂ CU FUNCȚIE DE SUBMINARE A ETICHETELOR SOCIALE ȘI A CONVENȚIILOR LINGVISTICE.....	 139
6.1. Preliminarii. Tabuul în bibliografia domeniului. Stadiul actual al cercetării. Repere teoretice.....	139
6.2. Natura și originea tabuului. Etimologie și precizări terminologice.....	141
6.3. Surse și tipuri de tabu.....	143
6.4. Funcții ale tabuului.....	145
6.5. Efecte ale folosirii tabuului lingvistic.....	147
6.6. Relația tabu–eufemism.....	148
6.7. Relația tabu–insultă.....	150
6.8. Caracteristici ale tabuului în limbajul de tip <i>chat</i> al elevilor.....	151
6.9. Concluzii.....	155
 CAPITOLUL AL VII-LEA. JOCURILE DE CUVINTE – STRATEGII DE COMUNICARE CU FUNCȚII FATICE LA NIVEL STILISTICO-SEMANTIC.....	 156
7.1. Preliminarii: Ființa umană <i>sub specie ludi</i>	156
7.2. Ludicul ca esență a jocului. Aspecte etimologice.....	157
7.3. Jocul ca <i>paradigmă universală</i> . Repere teoretice.....	157
7.4. Funcțiile și principiile jocului.....	158
7.5. Abordarea teoretică a jocurilor de cuvinte.....	159
7.6. Tipologia jocurilor de cuvinte. Criterii posibile de categorizare.....	161
7.7. Schiță de tipologie a jocurilor de cuvinte folosite de elevi.....	162
7.7.1. Jocuri de cuvinte bazate pe mecanisme lingvistice.....	162

7.7.1.1. Jocuri de cuvinte axate pe figuri fonologice (bazate pe efecte sonore).....	162
7.7.1.1.1. Holorima.....	162
7.7.1.1.2. Apocopa.....	164
7.7.1.1.3. Repetiția.....	164
7.7.1.2. Jocuri de cuvinte bazate pe procedee stilistico-semantice.....	164
7.7.1.2.1. Antiteza.....	164
7.7.1.2.2. Hiperbola.....	164
7.7.1.2.3. Zeugma.....	165
7.7.1.2.4. Metafora.....	165
7.7.1.2.5. Polisemia.....	166
7.7.1.2.6. Cuvintele-valiză.....	168
7.7.1.2.7. Deraierea lexicală.....	168
7.7.1.2.8. Calamburul.....	169
7.7.1.2.9. Jocuri de cuvinte bazate pe tiparul metonimiei argotice.....	171
7.7.1.2.10. Figuri ale intensificării.....	172
7.7.2. Jocuri de cuvinte bazate pe mecanisme cognitive.....	172
7.7.2.1. Jocuri de cuvinte bazate pe exploatarea nonsensului.....	172
7.7.2.2. Jocuri de cuvinte bazate pe exploatarea ironică a faptului comun, a banalității, a evidenței.....	174
7.7.2.3. Jocuri de cuvinte care exploatează paradoxul.....	174
7.7.3. Gluma – strategie de comunicare ce exploatează actul ludic bazat pe deconstruirea convențiilor.....	175
7.7.4. Jocuri de cuvinte bazate pe strategii ce exploatează registrul parodicului: actul de persiflare a discursului profesorilor din timpul orelor.....	176
7.8. Concluzii.....	177

CAPITOLUL AL VIII-LEA. MEMELE DIGITALE – STRATEGIE DE COMUNICARE MULTIMODALĂ.....	178
8.1. Stadiul actual al cercetării memelor.....	178
8.2. Origine, semnificații, istorie.....	180
8.3. Mema digitală. Definiții, distincții terminologice.....	181
8.4. Funcții, caracteristici.....	184
8.5. Trăsături.....	186
8.6. Observații concluzive.....	186
8.7. Analiza corpusului de meme. Observații și discuții.....	187
8.7.1. Meme bazate pe elemente din filme de animație cunoscute (<i>Frozen</i>).....	187
8.7.2. Meme bazate pe imaginarul școlar.....	188
8.7.3. Exemple de meme cu animale (<i>LOL cats</i> – meme de tip reacție).....	191
8.7.4. Exemple de meme pe teme politice.....	192
8.7.5. Meme care exploatează potențialul jocurilor de cuvinte.....	193
8.7.5.1. Meme care exploatează jocuri de cuvinte axate pe figuri fonologice, bazate pe efecte sonore.....	194
8.7.5.2. Jocuri de cuvinte bazate pe procedee stilistico-semantice.....	195

8.7.5.3. Meme care exploatează jocuri de cuvinte bazate pe operații cognitive (subminarea logicii, utilizarea nonsensului).....	197
8.7.5.4. Meme care exploatează jocul de cuvinte axat pe dubla izotopie de lectură..	197
8.7.5.5. Meme care exploatează aluzii culturale/sociale/contextuale (cu referințe la elemente ale culturii chineze, aluzii la realitatea studenților din cămine populate de rozătoare indezirabile sau la emisiuni populare	197
8.7.6. Meme cu valențe ale sarcasmului.....	198
8.7.7. Meme cu inserții lingvistice clișeizate: „acel moment când...”.....	199
8.7.8. Meme care exploatează formatul benzilor desenate.....	199
8.7.9. Meme care reflectă probleme contemporane (pandemia <i>Covid</i> , știrile false).....	200
8.8. Concluzii.....	201
CONCLUZII ȘI OBSERVAȚII FINALE.....	202
BIBLIOGRAFIE.....	209
ANEXE.....	225
Anexa 1. – Strategii de inițiere a interacțiunilor lingvistice.....	226
Anexa 2. – Salutul.....	230
Anexa 3. – Urări aniversare.....	231
Anexa 4. – Argoul.....	235
Anexa 5. – Tabuul	237
Anexa 6. – Jocurile de cuvinte.....	244
Anexa 7. – Replici/Cuvinte „de duh” ale profesorilor.....	251
Anexa 8. – Memele digitale.....	254
Secțiunea A: Bacalaureat.....	254
Secțiunea B: Coronavirus.....	254
Secțiunea C: Jocuri de cuvinte/Rime.....	255
Secțiunea D: Școala	260
Secțiunea E: Tabu.....	267
Secțiunea F: Diverse.....	268
COMMUNICATION STRATEGIES EMPLOYED BY STUDENTS IN THE ONLINE ENVIRONMENT. Abstract.....	275
LES STRATEGIES DES COMMUNICATION UTILISÉES PAR LES ÉTUDIANTS EN LIGNE. Résumé.....	296
CONTENTS.....	319
TABLE DES MATIÈRES.....	325
INDEX AUCTORUM.....	331
INDEX NOMINUM ET RERUM.....	335

PREFAȚĂ

Cartea elaborată de Angela-Corina Cristoreanu, intitulată *Strategii de comunicare ale elevilor în mediul online*, abordează o temă de actualitate atât în limba română contemporană, cât și în contextul pandemiei de coronavirus începute în 2020, care a mutat o bună parte dintre activitățile școlare din clase în mediul virtual. Lucrarea este structurată în două părți: dacă prima abordează cadrul teoretic, cea de-a doua analizează strategiile de comunicare din mediul online, având un caracter aplicativ pronunțat. Cum precizează autoarea, „capitolele din partea a doua a lucrării vor îmbina caracterul teoretic cu cel practic în scopul analizei particularităților lingvistice ale exprimării elevilor în mediul online și identificării strategiilor dominante de comunicare” (p. 20).

Capitolul I, *Introducere*, detaliază *Obiectul și structura cercetării, Semnificația studiului, Observații referitoare la cadrul teoretic și metodologic*, în care este amintită atât *Metodologia de cercetare*, cât și cea de constituire a corpusului, cu dificultăți și limite.

Capitolul următor oferă mai multe *Perspective teoretice asupra conceptului de comunicare*, sursele citate fiind deopotrivă autohtone și străine, dicționare, cărți și studii de specialitate. Sunt trecute în revistă elementele definitorii ale comunicării, cele structurale, precum și tipologii, forme, perspective și modele de referință ale acesteia. Comunicarea poate fi directă sau mediată: imprimată, înregistrată, prin fir, radiofonică, prin tehnologiile digitale. Se insistă asupra perspectivei lui Fiske și Drăgan, după care se oferă mai multe orientări teoretice de referință în studiul comunicării (teoria matematică sau a informației, teoria cibernetică, teoriile structurale, sociologiile interpretative, interacționismul simbolic, etnometodologia, etnografia comunicării, programarea neurolingvistică ș.a.), punându-se accentul pe modelele informațional, constructivist, semiotic, pragmatic. Se continuă cu *Teorii ale limbajului și Comunicarea educațională*. Sunt luate în discuție *Specificul situației de comunicare în mediul școlar* (tipuri, forme, funcții) și *Comportamentul verbal în mediul online*, care depinde de numărul și identitatea participanților

la dialog, de relația emițător-receptor, de personalitatea vorbitorilor, de relațiile stabilite între ei (de colaborare/conflictuale, de putere), de gradul de cunoaștere și de intimitate, de rolul social, context etc. În partea consacrată *Comunicării mediate de calculator*, Corina Cristoreanu aduce în discuție instrumente și concepte de cyberpsihologie: identitate cibernetică, cyberpoliteness, netiquette, teoria oglinzii. Toată această parte teoretică are ca scop, așa cum susține autoarea, să evidențieze „strategiile de comunicare ale elevilor în mediul digital, făcând, în același timp, o paralelă punctuală, ori de câte ori se impune, cu modalitățile clasice de interacțiune în comunicarea directă, *face-to-face*. Aceste strategii vizează analiza unor aspecte ale comunicării și își propun să identifice soluții concrete pentru îmbunătățirea acesteia” (p. 69).

Partea a doua a cărții are un caracter aplicativ pronunțat și, structurată în numeroase capitole și subcapitole, pune în discuție câteva dintre strategiile de comunicare din mediul online. Sunt analizate atât formulele de inițiere a interacțiunilor lingvistice pe platforme de socializare – salutul: între clișeu și inovație –, cât și acte verbale expresive, cum ar fi urările aniversare. Formulele de adresare utilizate de fete și de băieți au particularități specifice și sunt însoțite de imagini preluate de pe diverse rețele de socializare.

Capitolul al IV-lea aduce în prim-plan *Actul poreclirii în mediul școlar ca strategie denominativă neoficială*. Porecelele au fost obținute prin aplicarea unor chestionare „unui număr de 250 de elevi cu vârste cuprinse între 11 și 15 ani” (p. 93), proveniți atât din mediul rural, cât și din cel urban. Analiza acestora pe baza unor criterii lexicale, semantice și socioculturale dovedește buna pregătire a autoarei. Porecelele oscilează între ludic și agresivitate: se pot descrie anumite universalii, fie că e vorba de colegi, fie de profesori sau alți adulți, ceea ce înscrie demersul în studiile realizate în alte spații și epoci de cercetători din lumea întreagă.

De la antroponimele neconvenționale, Corina Cristoreanu își îndreaptă atenția asupra argoului, omniprezent în limbajul copiilor. Sunt abordate trăsăturile distinctive, delimitările conceptuale, funcțiile și mecanismele de formare ale argoului, după care se insistă pe tipologia acestuia în mediul școlar. Corpusul „constituit din cuvinte sau structuri identificate în limbajul folosit de elevi în cadrul grupurilor conversaționale din mediul virtual [...] oferă o imagine de ansamblu, o proiecție în oglindă a feței ascunse a unor deprinderi verbale, manifestate la nivelul microstructurilor organizaționale din cadrul școlilor” (p. 118). Exemplele savuroase sunt grupate în câmpul semantic al manipulării/al înșelăciunii, al sexualității/al obscenului, al beției/mahmurelii, al prosperității, al stărilor psihice/morale, al violenței,

al deprecierei, al superlativului, al ironiei, al sportului, injuriilor, faunei ș.a. „Termenii argotici migrează foarte rapid și ușor dintr-un mediu geografic în altul, datorită facilității de comunicare, specifice internetului” (p. 138), ceea ce explică amalgamul de cuvinte și expresii românești, alături de cele împrumutate în special din engleză. „Compartimentul lingvistico-semantic al argoului este atipic, iar intențiile cripto-ludice trădează o anumită dezinvoltură lingvistică” (p. 138).

Următorul capitol abordează *Tabuul – strategie comunicativă cu funcție de subminare a etichetelor sociale și a convențiilor lingvistice*. După definirea conceptului, sunt analizate sursele, tipurile, funcțiile tabuului, efectele tabuului lingvistic, relațiile tabu – eufemism și tabu – insultă și caracteristicile tabuului în limbajul de tip chat al elevilor. Analizând din punct de vedere tipologic exemplele, autoarea „constată predominanța tabuului inserat în actul înjurăturii și al salutului. În mediul urban, acestea funcționează nu doar ca o reacție emotivă la ceva nedorit, ci devin un marker al apartenenței la grup. Cu alte cuvinte, identitatea unui grup este determinată de poziția adoptată de interlocutori: acceptă sau resping aceste formule lingvistice” (p. 155).

Capitolul al VII-lea prezintă *Jocurile de cuvinte – strategii de comunicare cu funcții fatice la nivel stilistico-semantic*. Datorită faptului că ființa umană se află *sub specie ludi*, copiii sunt fascinați să se joace, inclusiv prin intermediul cuvintelor. Pornind de la figuri fonologice, exemplele pun în relief holorima, apocopa, repetiția. Procedeele stilistico-semantice oferă exemple conținând antiteza, hiperbola, zeugma, metafora, polisemia, calamburul etc. Mecanismele cognitive susțin exemple bazate pe exploatarea nonsensului; exploatarea ironică a faptului comun, a banalității, a evidenței; a paradoxului. Corina Cristoreanu remarcă faptul că „inovațiile lexicale, identificate în limbajul elevilor, sunt un fenomen constant, diferă doar gradul de utilizare, în funcție de particularități sociolingvistice. În mediul virtual, elevii își creează propria imagine prin limbajul folosit. Jocurile de cuvinte reprezintă, în acest sens, o *strategie de comunicare* și un mijloc de integrare în grup, perceput ca microunivers sociocultural” (p. 177).

Ultimul capitol al cercetării aduce în discuție un fenomen mai puțin studiat în lingvistica românească, referitor la *memele digitale*. După explicarea conceptului, se oferă exemple sugestive, în care imaginile și cunoștințele anterioare au un rol determinant, dezvăluind implicarea creativă și ancorarea actanților în realitatea imediată, politică, socială, media. „Distribuirea de meme are la bază și raționamente de ordin psihologic (definirea identității virtuale, motivații emoționale, obținerea unui statut, *feedback* social).

De asemenea, se constată utilizarea din ce în ce mai frecventă a memelor ca acte ilocuționare, inserate în locul unor reacții sau comentarii, meme sarcastice” (p. 201).

O mențiune aparte se cuvine făcută în legătură cu bibliografia amplă de la finalul lucrării – plasată după *Concluzii* –, care acoperă subiectele abordate în cele opt capitole. Anexele, deosebit de complexe, ilustrează conținutul fostei teze de doctorat și demonstrează stăpânirea subiectului.

Cartea *Strategii de comunicare ale elevilor în mediul online* completează cercetarea lexicologică autohtonă, făcând dovada unei investigații îndelungate în mediul școlar, aflat într-o continuă schimbare. Demersul este original și demonstrează valențele teoretice și aplicative ale volumului de față.

Oliviu Felecan